

УВОД У ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА СЛУЖБЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Ивана Антић,
помоћница министра,
Министарство државне управе и локалне самоуправе

Дарко М. Радојичић,
дипл. правник, помоћник директора,
Републички секретаријат за законодавство

Драгана Вујков,
саветница, Сектор за заштиту права националних мањина,
Стручна служба Заштитника грађана

Проф. др Владимир Ђурић

Фебруар 2019. године

Сва права задржана. Ниједан део ове публикације не може се превести, репродуковати нити преносити у било којем облику или на било који начин, електронски (ЦД-Ром, интернет, итд.) или механички укључујући фотокопирање, снимање или било које информације за чување или система за преузимање, без претходног одобрења у писаном облику датог од стране Директората за комуникације (F-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int).

Графички дизајн и корица

Досије Студио, Београд

Издавач

Савет Европе

Канцеларија у Београду

Шпанских бораца 3, 11070 Београд

www.coe.org.rs

© Савет Европе, **Фебруар 2019.**

Припрема и штампа

Досије Студио, Београд

РУБЛИКАЦИЈА ЈЕ ПРИРЕЂЕНА У ОКВИРУ ЗАЈЕДНИЧКОГ ПРОЈЕКТА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И САВЕТА ЕВРОПЕ „ЈАЧАЊЕ ЗАШТИТЕ НАЦИОНАЛИХ МАЊИНА У СРБИЈИ“, КОЈИ СЕ СПРОВОДИ УЗ ФИНАНСИЈСКУ ПОМОЋ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И САВЕТА ЕВРОПЕ.

ОВДЕ ИЗРАЖЕНИ СТАВОВИ НИ НА КОЈИ НАЧИН НЕ МОГУ СЕ СМАТРАТИ ЗВАНИЧНИМ МИШЉЕЊЕМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ИЛИ САВЕТА ЕВРОПЕ

САДРЖАЈ

I	УВОД	5
II	СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА И ПИСАМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	6
III	НОВОУСТАНОВЉЕНА МАЊИНСКА ПРАВА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСАМА	12
IV	ИСКУСТВА И ПОСТУПАЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА У ВЕЗИ СА ОСТВАРИВАЊЕМ ПРАВА НА СЛУЖБЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	21
V	МЕЂУНАРОДНОПРАВНО И УПОРЕДНОПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	34
VI	ПРИЛОГ: ПРАВНИ АКТИ КОЈИМА СЕ СПРОВОДИ ЕВРОПСКА ПОВЕЉА О РЕГИОНАЛНИМ ИЛИ МАЊИНСКИМ ЈЕЗИЦИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	56

УВОД

Заједничка иницијатива Савета Европе и Европске уније, „Horizontal Facility“ за Западни Балкан и Турску, има за циљ да помогне државама корисницама у Југоисточној Европи и Турској у усклађивању са стандардима Савета Европе и правним тековинама Европске уније у оквиру процеса проширења. Активности су засноване на закључцима и препорукама надзорних тела Савета Европе. У овом контексту, Акција учвршћивања заштите националних мањина у Србији има за циљ, између осталог, да подржи власти у промовисању употребе мањинских језика у вези са државном управом што се види из праћења препорука у вези са Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина и Европском повељом о регионалним или мањинским језицима.

Увод у остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина састављен је у оквиру горе поменуте акције и има за циљ да помогне општинским/градским управама у побољшавању спровођења ревидираног законског оквира којим се регулише положај националних савета националних мањина, заштита слобода и права националних мањина и службена употреба језика и писама, а у складу са одредбама и препорукама Оквирне конвенције за заштиту националних мањина (FCNM) и Европске повеље о регионалним или мањинским језицима (ECRML), као и добром међународном праксом.

У том смислу, фокус *Увод у остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина* јесте законска регулатива употребе језика у вези са административним органима, као и њено спровођење у пракси, при чему би јединице локалне самоуправе допринеле даљем стварању климе узајемног поштовања, разумевања и сарадње где су припадници националних мањина препознати као саставни део друштва, и у ком ефикасно уживају равноправни приступ правима и ресурсима, при чему им се пружају могућности за социјалну интеракцију и инклузију кроз разлике.

СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА И ПИСАМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Ивана Антић,
помоћница министра,
Министарство државне управе и локалне
самоуправе

Устав Републике Србије у члану 10. утврђује да је у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, с тим што се службена употреба других језика и писама уређује законом, на основу Устава Републике Србије. Одредбом члана 79. Устава, између осталог, прецизирано је право припадника националних мањина на очување посебности, што подразумева и право на употребу свог језика и писма. Поред Устава, право на службену употребу језика и писма регулисано је Законом о службеној употреби језика и писама („Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005, 30/2010, 47/18 и 48/18) и Законом о заштити права и слобода националних мањина („Службени лист СРЈ“, бр. 11/02, „Службени лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. Закон, 97/13-УС и 47/18).

С обзиром на то да је Закон о заштити права и слобода националних мањина установио, а Устав Републике Србије потврдио право на културну аутономију националних мањина којом је обухваћено и право на службену употребу језика и писама, у основне законе о службеној употреби језика и писма треба уврстити и Закон о националним саветима националних мањина („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 20/14– УС, 55/14 и 47/18) којим су регулисана овлашћења националних савета у погледу остварења права на службену употребу језика и писама.

Обавеза државе на поштовање права на службену употребу језика и писама националних мањина има и међународноправни карактер, јер се темељи на правно обавезујућој конвенцији Савета Европе Европској повељи о регионалним или мањинским језицима.

Уставом Републике Србије прописано је да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део националног правног поретка и да се могу непосредно примењивати.

Комитет министара Савета Европе усвојио је 25. јуна 1992. године Европску повељу о регионалним или мањинским језицима, која је ступила на снагу 1. марта 1998. године. Скупштина Србије и Црне Горе, на седници одржаној 21. децембра 2005. године, донела је Закон о ратификацији Европске повеље о регионалним или мањинским језицима („Службени лист СЦГ– Међународни уговори“, број 18/2005). Повеља је за Републику Србију као сукцесора државне заједнице Србија и Црна Гора, ступила на снагу 1. јуна 2006. године. Сходно члану 3. Закона о ратификацији европске Повеље о регионалним или мањинским језицима, Република Србија је преузела обавезе у складу са чланом 2. став 2. Повеље за одређене језике и то: албански, босански, бугарски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и хрватски језик.

У одредбама о правима припадника националних мањина, Устав у чл. 79. прописује да припадници националних мањина имају право да у срединама где чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику, као и да у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписане и на њиховом језику, чиме ствара правну основу за службену употребу језика и писама националних мањина и чиме упућује да се службена употреба језика и писма, између осталог, састоји у вођењу поступка и употреби одређених топографских назива.

Законом о службеној употреби језика и писама (у даљем тексту ЗСУЈП),¹ чланом 1. ст.1. и 2. прописано је да је у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а латинично писмо на начин утврђен тим законом. Ставом 3. истог члана Закона

1 „Службени гласник РС“ бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

предвиђено је да су на подручјима Републике на којима живе припадници националних мањина у службеној употреби, истовремено са српским језиком и језици и писма националних мањина, на начин утврђен тим законом. Закон уређује шта се све сматра службеном употребом језика и писма. Према члану 2. службеном употребом језика и писма, у смислу тог закона, сматра се употреба језика и писма у раду: државних органа, органа аутономних покрајина, градова и општина, установа, предузећа и других организација кад врше јавна овлашћења, као и употреба језика и писма у раду јавних предузећа и јавних служби, као и у раду других организација кад врше послове утврђене тим законом. Члан 3. закона наводи *exempli causa* појавне облике службене употребе језика и писма у које спадају: 1) усмено и писмено општење органа и организација међусобно, као и са странкама, односно грађанима; 2) вођење поступка за остваривање и заштиту права, дужности и одговорности грађана; 3) вођење прописаних евиденција од стране општинских органа и организација које врше јавна овлашћења на територији општине; 4) издавању јавних исправа, као и других исправа које су од интереса за остваривање законом утврђених права грађана; 5) остваривању права, дужности и одговорности радника из рада или по основу рада. Службеном употребом језика и писма сматра се и употреба језика и писма при исписивању назива места и других географских назива, назива тргова и улица, назива органа, организација и фирми, објављивању јавних позива, обавештења и упозорења за јавност, као и исписивање других јавних натписа.

Устав садржи и одредбе које уређују поједине видове коришћења језика и писма у јавној сфери и у поступцима пред државним органима који, у правом смислу те речи, и не чине службену употребу језика и писма. Употреба језика регулисана је и уставним одредбама о *habeas corpus*-у. Према члану 27. став 2. Устава, лице које је лишено слободе од стране државних органа, одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима, док према члану 33. став 1. Устава, свако ко је окривљен за кривично дело има право да у најкраћем року, у складу са законом, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима дела за која се терети, као и о доказима прикупљеним против њега. Изложене одредбе Устава не јамче заштиту и употребу сопственог језика, већ право

свакога, дакле и страних држављана, да се на језику који разумеју обавесте о разлозима лишења слободе и осталим релевантним подацима у поступку и не односе се само на употребу језика и писама националних мањина.

1. УЛОГА НАЦИОНАЛНИХ САВЕТА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

У области службене употребе језика и писама, национални савет утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби, а ти називи постају називи у службеној употреби поред назива на српском језику и објављују се у службеним гласилима, предлаже истицање назива јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, предлаже утврђивање језика и писама националне мањине као службеног језика и писама у јединици локалне самоуправе, предлаже промену назива улица, тргова, градских четврти, заселака, других делова насељених места и установа за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину, даје мишљење у поступку утврђивања назива улица, тргова, градских четврти, заселака и других делова насељених места, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби, предлаже надлежном органу вршење надзора над службеном употребом језика и писама националне мањине, итд. Закон о националним саветима националних мањина, садржи никаква ограничења, или захтеве у погледу доказивања постојања традиционалних назива, тако да национални савети уживају потпуну слободу, не у смислу њиховог утврђивања, већ заправо њиховог одређивања.

У одредбама Закона о службеној употреби језика и писама не спомињу се национални савети националних мањина, али се начелно може стати на становиште да одредбе тог Закона не садрже решења која противрече одредбама Закона о националним саветима националних мањина.

2. ЈЕЗИЦИ И ПИСМА У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ

Језици и писма	Град/општина
Мађарски језик и писмо	У службеној употреби у јединицама локалне самоуправе у АП Војводина (Ада, Бач, Бачка Топола, Бела Црква, Бечај, Чока, Кањижа, Ковачица, Ковин, Кула, Мали Иђош, Нова Црња, Нови Бечај, Нови Књажевац, Нови Сад, Оџаци, Пландиште, Сента, Сечањ, Сомбор, Србобран, Суботица, Темерин, Тител, Врбас, Вршац, Зрењанин, Житиште на целој територији, а општини Апатин у насељеним местима Купусина и Свилојево, општина Кикинда у насељеном месту Банатска Топола, Кикинда, Руско Село и Сајан, у граду Панчеву у насељеном месту Иваново и у катастарској општини Војловица у насељеном месту Панчево)
Словачки језик и писмо	У службеној употреби у 13 градова и општина (Алибунар, Бач, Бачки Петровац, Бачка Паланка, Ковачица, Нови Сад, Оџаци, Пландиште, Шид и Зрењанин на целој територији, а у општини Бачка Топола у насељеном месту Бајша, општини Беочин у насељеном месту Луг, у општини Стара Пазова у насељеном месту Стара Пазова)
Румунски језик и писмо	У службеној употреби у 10 градова и општина (Алибунар, Бела Црква, Ковачица, Ковин, Пландиште, Сечањ, Вршац, Зрењанин и Житиште на целој територији, а у граду Панчево на територији насељеног места Банатско Ново Село)
Русински језик и писмо	У службеној употреби у 6 градова и општина (Кула, Нови Сад, Шид, Врбас, Жабалъ на целој територији, а у општинама Бачка Топола у насељеном месту Ново Орахово)

Хрватски језик и писмо	У службеној употреби у 4 града и општине (на целој територији града Суботице, а у општинама Апатин у насељеном месту Сонта, граду Сомбору у насељеним местима Бачки Моноштор и Бачки Брег и општини Сремска Митровица у насељеном месту Стара Бингула)
Македонски језик и писмо	У службеној употреби у насељеном месту Јабука које улази у састав града Панчева и у месној заједници Дужине у општини Пландиште
Албански језик и писмо	У службеној употреби у општинама Бујановац, Медвеђа и Прешево
Босански језик и писмо	У службеној употреби у граду Нови Пазар и општинама Пријепоље, Сјеница и Тутин
Бугарски језик и писмо	У службеној употреби у општинама Босилеград и Димитровград, у насељеном месту Иваново које је на територији града Панчева
Црногорски језик и писмо	У службеној употреби у општини Мали Иђош
Чешки језик и писмо	У службеној употреби у општини Бела Црква

НОВОУСТАНОВЉЕНА МАЊИНСКА ПРАВА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСАМА

Дарко М. Радојичић,
дипл. правник, помоћник директора
Републичког секретаријата за
законодавство

1. ЗАПОШЉАВАЊЕ, ПОСМАТРАНО У ФУНКЦИЈИ ДЕЛОТВОРНОГ ОСТВАРИВАЊА ПРАВА НА УПОТРЕБУ МАЊИНСКОГ ЈЕЗИКА

Према нововустановљеним правилима из *Закона о заштити права и слобода националних мањина*, неће се сматрати дискриминацијом мере за унапређење пуне и ефективне равноправности у запошљавању, односно погодности у случају престанка радног односа у јавном сектору на свим нивоима територијалне организације, које су прописане одредбама посебних закона којима се уређује радно-правни статус запослених у јавном сектору, ако такве мере важе до постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина која је утврђена тим законима (члан 5.). Ради обезбеђивања могућности за остваривање ових погодности истим законом је прописано и да је право припадника националних мањина да се подаци о њиховој националној припадности уписују у службене евиденције и збирке података о личности, у складу са посебним законом (члан 5), а у

матичну књигу рођених може се уписати податак о националној припадности (члан 45а Закона о матичним књигама). *Законом о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе*, чланом 47, предвиђено је да ће Влада уредбом ближе уредити критеријуме за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, **при чему ће водити рачуна о познавању језика и писама националних мањина, као посебног услова за обављање послова на оним радним местима која су од значаја за остваривање права грађана на службену употребу језика и писама националних мањина** (став 2), а приликом уређивања критеријума за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, Влада ће посебно водити рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини (став 3.). Одредбом члана 101. став 5. Закона предвиђено је да се уредбом утврђују мерила за избор на радна места којим ће се предвидети давање првенства једнако квалификованим кандидатима припадницима националних мањина, у циљу постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина и пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини. Одредбом члана 102. став 3. предвиђено је да уколико се оглас објављује јединица локалне самоуправе у којој је у службеној употреби и језик националне мањине, обавештење о огласу се објављује и у једним локалним или међуопштинским новинама које излазе на том језику.

Ове законске одредбе разрађене су у три уредбе Владе. *Уредбом о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе*, чланом 7, предвиђено је да у погледу садржине огласа о интерном конкурс, ако се попуњава извршилачко радно место, код кога је као посебан услов предвиђено знање језика и писма националних мањина, у огласу се посебно наводи овај услов, као и евентуална писмена провера његове испуњености (став 2). Ако постоји потреба за запослењем припадника националних мањина који су недовољно заступљени међу запосленима, у огласу се посебно наводи да те националне мањине имају предност код избора у случају једнаке оцене квалификованих кандидата (став 3). Потреба за запошљавањем припадника одређене националне мањине произлази из односа броја запослених који су се изјаснили као припадници поједине

националне мањине према подацима из регистра запослених у јавној управи у складу са законом и њихове заступљености у становништву на територији аутономне покрајине, јединице локалне самоуправе, односно градској општини, према резултатима последњег пописа становништва, под условом да се о својој националној припадности изјаснило 30% запослених у аутономној покрајини, јединици локалне самоуправе, односно градској општини (став 4). Одредбом члана 23. став 5. Уредбе у погледу сачињавања листе за избор предвиђено је да када се ради о припадницима националних мањина које су недовољно заступљене међу запосленима, предност код избора приликом сачињавања листе за избор има првопредложени кандидат са те листе. *Уредбом о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, одредбом члана 6. став 2, у погледу услова за обављање послова радног места предвиђено је да се у аутономној покрајини, јединици локалне самоуправе или градској општини у којој је утврђена службена употреба језика и писма националне мањине, на оним радним местима која подразумевају непосредну усмену и писану комуникацију са грађанима, као посебан услов прописује познавање језика и писма националних мањина.* *Уредбом о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, у погледу услова за обављање послова радног места намештеника одредбом члана 5. став 2, предвиђено је да се у аутономној покрајини, јединици локалне самоуправе или градској општини у којој је утврђена службена употреба језика и писма националне мањине, на оним радним местима која подразумевају непосредну усмену и писану комуникацију са грађанима, као посебан услов прописује познавање језика и писма националних мањина.*

Примена наведених прописа требало би да допринесе решавању једног од највећих проблема у пракси који је везан за непосредну примену Закона о службеној употреби језика и писама – недовољном познавању/знању мањинских језика у структурама органа локалних власти, тј. од стране службеника локалних власти. Наравно, када се стање у локалним властима у одређеној мери применом ових прописа побољша, то ће омогућити и грађанима – припадницима националних мањина да свој језик несметано користе у комуникацији са органима локалних власти и да делотворно остварују своја права и обавезе користећи свој језик и писмо.

2. ОБЈАВЉИВАЊЕ ЗАКОНА НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Обавеза уређивања питања објављивања прописа на језицима националних мањина произлази из *Закона о ратификацији Европске повеље о регионалним и мањинским језицима*. Конвенцијом Савета Европе о регионалним и мањинским језицима предвиђено је да земље чланице преузимају обавезу да се на регионалним или мањинским језицима нађу најзначајнији национални законодавни текстови, а посебно они који се тичу лица која користе ове језике, осим ако до њих нису дошли на други начин (члан 9. став 3. Конвенције). Поред тога, Конвенцијом је предвиђена и обавеза да регионалне и локалне власти објављују своја званична документа на одговарајућим регионалним или мањинским језицима (члан 10. став 2. тач. ц) и д) Конвенције).

*Изменама Закона о заштити права и слобода националних мањина*² прописано је следеће, у смислу правног оквира за реализацију обавеза Републике Србије из наведене Конвенције Савета Европе. Министарство надлежно за остваривање права националних мањина (у нашем случају, Министарство државне управе и локалне самоуправе), обезбеђује превођење и објављује збирке пречишћених текстова најзначајнијих закона Републике Србије чији се предмет уређивања у целини или највећим делом односи на остваривање права националних мањина. Министарство је у обавези да ове законе учини доступним и у електронском облику, на својој интернет страници и на порталу е-Управе, као и да споразумно одређени број збирки пречишћених текстова ових закона достави националним саветима националних мањина. О објављивању наведених закона Министарство периодично и по потреби извештава Савет за националне мањине. Изузетно, национални савет националне мањине може ресорном министарству поднети предлог, уз образложење да је то од посебног значаја за остваривање права и слобода националне мањине, да ресорно министарство обезбеди превођење и објављивање збирке пречишћених текстова одређених

2 Закон о изменама и допунама Закона о заштити слобода и права националних мањина, Закон о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина и Закон о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама који уређују ова питања, усвојени су у Народној скупштини и објављени у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 47/18 (уз исправку Закона о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама у броју 48/18).

закона из свог законског делокруга који садрже одредбе које се односе на остваривање права и слобода националних мањина, односно уређују друштвене односе који су од посебног значаја за националне мањине. У случају да ресорно министарство прихвати предлог националног савета националне мањине, министарство је у том случају у обавези да те законе учини доступним и у електронском облику, на својој интернет страници и на порталу е-Управе, као и да споразумно одређени број збирки пречишћених текстова тих закона достави националном савету националне мањине. Приликом одлучивања о предлогу националног савета посебно се води рачуна о расположивости планираних буџетских средстава, као и о томе да ли се у периоду од наредних годину дана након подношења предлога националног савета националне мањине планирају измене и допуне или доношење новог закона уместо закона чије се превођење односно објављивање предлаже. Ресорно министарство о поступању поводом поднетих предлога националних савета извештава Савет за националне мањине (члан 11а).

Прописи аутономне покрајине објављују се на језицима националних мањина у складу са статутом и општим актима аутономне покрајине. **Прописи јединица локалне самоуправе објављују се на језицима националних мањина, у складу са статутом и општим актима јединица локалне самоуправе, у складу са законом (члан 11б).**

У наведеном смислу, *изменама Закона о националним саветима националних мањина* предвиђено је и ново овлашћење националних савета – да иницирају објављивање најважнијих закона Републике Србије на језику националне мањине који је у службеној употреби и пружају стручну и другу помоћ, у складу са својим могућностима, у поступку превођења.

Иако се неспорно може сматрати да у случајевима постојања евентуалних разлика и неслагања текстова прописа који су преведени на мањински језик са текстовима прописа на српском језику који су објављени у службеном гласилу има сматрати да је валидан и закономеран текст прописа на српском језику, превођење прописа на мањинске језике има велики значај и самом чињеницом да су припадници мањина у могућности да се са својим правима и обавезама упознају на свом мањинском језику. Поред тога, а полазећи од правила која прописују употребу мањинских језика у поступцима пред државним органима, ово ће допринети и уједначавању стручне правне терминологије на мањинским језицима и афирмисати надаље њихову употребу у поступцима пред државним органима.

3. ИСПИСИВАЊЕ НАЗИВА ЈЕДИНИЦА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ, НАСЕЉЕНИХ МЕСТА, ТРГОВА И ЛИЦА И ДРУГИХ ТОПОНИМА

Права везана за исписивање назива јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и других топонима сада више нису везана само за јединице локалне самоуправе у којима је уведена службена употреба језика и писама, већ се односе **и на насељена места у јединицама локалне самоуправе у којима није уведена у пуном законском смислу службена употреба језика и писама, ако насељено место само по себи посматрано испуњава услове који су прописани изменама Закона о заштити права и слобода националних мањина и изменама Закона о службеној употреби језика и писама.**

Наиме, новим изменама наведених закона, предвиђено је да у насељеним местима у јединицама локалне самоуправе, чија је територија одређена у складу са законом којим се уређује територијална организација Републике Србије, у којима проценат припадника одређене националне мањине у укупном броју становника на територији насељеног места достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва имена органа који врше јавна овлашћења, називи јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и други топоними испisuју се и на језику дотичне националне мањине, према њеној традицији и правопису, и у случају да језик те националне мањине није у службеној употреби на територији јединице локалне самоуправе у складу са законом. Скупштина јединице локалне самоуправе утврдиће статутом та насељена места имајући у виду традиционалну насељеност припадника националне мањине и претходно прибављено мишљење националног савета. Поред тога, наведеним законима је предвиђено и да ће јединица локалне самоуправе обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Јединица локалне самоуправе уводи језик и писмо националне мањине у службену употребу најкасније у року од 90 дана од утврђивања испуњености законом прописаних услова. На територијама ових јединица локалне самоуправе, имена органа који врше јавна овлашћења, називи јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и

други топоними исписују се и на језику дотичне националне мањине, према њеној традицији и правопису (члан 11.).

Наведено значи да јединице локалне самоуправе у којима није уведена службена употреба одређеног мањинског језика и писама јер за то нису испуњени законски услови, имају обавезу да преиспитају да ли су на њиховој територији у неком насељеном месту испуњени нови законски услови за исписивање топонима на том мањинском језику и писму.

Према Закону о националним саветима националних мањина, национални савет утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби; називи које је утврдио национални савет постају називи у службеној употреби поред назива на српском језику и објављују се у „Службеном гласнику Републике Србије“, а у случају националних савета чије је седиште на територији Аутономне покрајине Војводине у „Службеном листу Аутономне покрајине Војводине“. Ови називи објављују се и у локалном службеном гласилу, што је једна од новина која је предвиђена новоусвојеним изменама Закона о националним саветима националних мањина (члан 22.)

Имена органа који врше јавна овлашћења, називи јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и други топоними исписаће се до 1. јануара 2019. године (члан 23), а скупштина јединице локалне самоуправе утврдиће насељена места о којима је овде било речи у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона (члан 24.). Овде наведено је прописано изменама Закона о заштити права и слобода националних мањина.

Исписивање топонима на мањинским језицима у одређеној друштвеној средини у којој су заступљене мањинске заједнице има велики значај јер се ту ради о једном од начина поштовања права мањинских заједница који је лако и на први поглед уочљив, како становницима те средине, тако и онима који у тој средини тренутно или привремено бораве и који има ефекат подстицања друштвене толеранције и поштовања различитости. Он може умногоме допринети добрим међунационалним односима у одређеној заједници и бити први и најпре уочљив знак да држава и локалне власти поштују мањинска права. Зато се законодавац и определио да ово права прошири и на насељена места о којима је овде било речи.

4. ПРАВА НАРОДНИХ ПОСЛАНИКА

Према изменама Закона о заштити права и слобода националних мањина, народни посланик припадник националне мањине има право да на седници Народне скупштине говори и да писане документе у раду Народне скупштине, предвиђене пословником, подноси на свом језику. Када се народни посланик у раду Народне скупштине служи својим језиком, стално или у одређеном случају, генерални секретар Народне скупштине је дужан да обезбеди истовремено превођење његовог усменог излагања или документа који је поднео, на српски језик. Ова права је правно могуће предвидети и за одборнике у скупштинама јединица локалне самоуправе, на основу њихових статута и других прописа.

5. ПООШТРЕНЕ КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ

Према новим правилима из Закона о заштити права и слобода националних мањина, новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара казниће се за прекршај одговорно лице у органу, односно организацији која врши јавна овлашћења ако назив органа односно организације испише супротно одредбама законским одредбама о исписивању топонима. Новчаном казном од 200.000 до 1.500.000 динара казниће се за привредни преступ организација овлашћена за постављање саобраћајних знакова и назива места која поступи супротно законским правилима о исписивању топонима. За овај привредни преступ казниће се и одговорно лице у организацији новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара (члан 22а).

Ове казне имају знатно више новчане износе него што су раније били прописани, што сведочи о томе да држава придаје посебан значај правилном извршавању обавеза предвиђених законским одредбама које прописују правила о исписивању топонима на мањинским језицима. Прекршаји су сада прописани Законом о заштити права и слобода националних мањина, а не као до сада Законом о службеној употреби језика и писама, јер и један и други закон сада у погледу исписивања топонима на мањинским језицима садрже идентично прописана правила и у том смислу су у потпуности усаглашени, а према номотехничким правилима и устаљеној пракси у том случају прекршаји се прописују само у једном од закона који на исти начин уређују иста питања.

6. ДОДАТНО ПРОШИРИВАЊЕ ПРАВА ОД СТРАНЕ ЈЕДИНИЦА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Као што се из горе наведеног може закључити, јединице локалне самоуправе могу проширити обим права утврђених новодонетим законима уређивањем питања која се односе на објављивање њихових прописа на мањинским језицима и омогућавањем одборницима да у скупштинама јединица локалне самоуправе у раду користе свој мањински језик.

Међутим, оно што је у овом тренутку од пресудног значаја **јесте обезбеђивање квалитетнијег и делотворнијег начина примене законских решења у пракси.**

И најновије експертизе страних експерата ангажованих од стране међународних организација које се баве заштитом и остваривањем мањинских права указују да посебну пажњу треба усмерити на делотворнију примену законских решења која, према датим оценама, испуњавају европске стандарде у тој области.³

У том смислу, врло су значајне обуке које за своје службенике могу спровести локалне власти, али и реализација осталих препорука које је дало Министарство за државну управу и локалну самоуправу.⁴

3 Извештај о употреби језика националних мањина у односима са државним органима, који је припремио независни консултант проф. Франческо Палермо, под окриљем Заједничког програма између Европске уније и Савета Европе.

4 Допис општинским/градским управама Број:90-00-00102/2018-27 од 27. септембра 2018. године.

ИСКУСТВА И ПОСТУПАЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА У ВЕЗИ СА ОСТВАРИВАЊЕМ ПРАВА НА СЛУЖБЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Драгана Вујков,
саветница, Сектор за заштиту права
националних мањина, Стручна служба
Заштитника грађана

1. УЛОГА И ФУНКЦИЈА ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Заштитник грађана Републике Србије је независан и самосталан државни орган који је уведен у правни поредак Републике Србије 2005. године Законом о Заштитнику грађана.⁵ Положај институције битно је ојачан Уставом Републике Србије⁶ из 2006. године, када Заштитник грађана постаје уставна категорија, у складу са најбољим међународним искуствима.

Заштитник грађана, поступајући по притужбама грађана или сопственој иницијативи, контролише поштовање права грађана,

5 Закон о Заштитнику грађана „Службени гласник РС“, бр. 79/05 и 54/07.

6 Одлука о проглашењу Устава Републике Србије објављена је у „Службеном гласнику РС“, бр. 83/06 и 98/06 (Пети део – Уређење власти, одељак 5 „Заштитник грађана“, члан 138).

утврђује повреде чињене актима, радњама или нечињењем органа јавне власти, ако се ради о повреди републичких закона, других прописа и општих аката и/или начелима рада добре управе.

Улога институције Заштитника грађана је да непрестано утиче на поштовање људских слобода и права личним ауторитетом и угледом институције. Снагом аргумената Заштитник грађана треба да органе јавне власти увери у постојање пропуста, неопходност њиховог отклањања и промену начина рада.

Органи управе имају законом успостављену обавезу да сарађују са Заштитником, омогуће му приступ својим просторијама и ставе на располагање све податке, без обзира на степен тајности, када је то од интереса за поступак који се води. Када је то од значаја за поступак који води Заштитник грађана има право да обави разговор са сваким запосленим органа управе, а функционер органа управе је дужан да му то обезбеди.

Заштитник може јавно да препоручи разрешење функционера одговорног за повреду права грађана/ки. Против запосленог у органу управе који је непосредно одговоран за повреду права грађана/ки Заштитник грађана може да тражи покретање дисциплинског поступка.

Ако нађе да у радњама функционера или запосленог у органу управе има елемената кривичног или другог кажњивог дела, Заштитник грађана је овлашћен да надлежном органу поднесе захтев, односно пријаву за покретање кривичног, прекршајног или другог одговарајућег поступка.

Заштитник грађана има могућност предлагање закона из своје надлежности, подношења иницијатива за измену или допуну закона и других прописа и општих аката и давања мишљења у поступку припреме прописа.

Пружањем добрих услуга, посредовањем и давањем савета и мишљења о питањима из своје надлежности Заштитник грађана делује превентивно, у циљу унапређења рада органа управе и унапређења заштите људских слобода и права.

Рад Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава Заштитник грађана није овлашћен да контролише. Заштитника грађана бира и разрешава Народна скупштина којој одговара за свој рад. На седници Скупштине

Републике Србије 20. јула 2017. године мр Зоран Пашалић изабран је за заштитника грађана Републике Србије.

Заштитник грађана је 2010. године акредитован, а 2015. године ре-акредитован као национална институција за људска права у Србији (*National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights*, даље и: NHRI), у највишем статусу А" од стране Међународног координационог комитета националних институција за унапређење и заштиту људских права (енгл. *International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights*, даље: ICC).⁷

2. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА СЛУЖБЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА – ИСКУСТВА И ПОСТУПАЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина је сложен процес и захтева да се поред институционално-правног основа, развију и други услови за његово остваривање – друштвена свест о предностима вишејезичког образовања, примена политике једнаких могућности у којој је вишејезичност лични и друштвени капитал, пре свега друштву примерена мултикултурална политика.

Заштитник грађана је прво истраживање о примени права на службену употребу језика и писама националних мањина спровео током 2009. и 2010. године када су грађани припадници националних мањина и њихови национални савети притужбама указали на одређени број проблема. У спроведеним поступцима контроле уочено да у различитим деловима земље постоји различита пракса и примена прописа у вези са остваривањем права на службену употребу језика националних мањина, као и да постоје друштвени отпори признавању овог права у појединим локалним самоуправама.⁸

7 ICC представља глобалну мрежу институција за заштиту и промоцију људских права чији интерни акредитациони систем, базиран на Париским принципима, признају Уједињене нације. ICC координира однос између НХРИ и Уједињених нација у области људских права.

8 Посебан извештај Заштитника грађана о остваривању права на службену употребу језика и писама националних мањина у Републици Србији <https://www.pravamanjina.rs/attachments/izvestaj.pdf>

Право на службену употребу језика и писама националних мањина је међу правима којима је уређена културна аутономија националних мањина у Србији као основа заштите и очувања њиховог идентитета. Право на службену употребу матерњег језика, у различитим аспектима, уздигнуто је на ранг уставног права, а детаљније је регулисано низом закона и прописа. Обавеза државе на поштовање права на службену употребу језика националних мањина има и међународно-правни карактер, јер се темељи како на конвенцијама Савета Европе – *Европској повељи о регионалним или мањинским језицима* и *Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина*, тако и на билатералним уговорима о заштити националних мањина закљученим са суседним државама. Упркос томе што је у правном поретку Србије право на службену употребу језика националних мањина уређено у складу с међународно-правним стандардима, у примени овог права приметни су одређени недостаци.

У претходних неколико година остварен значајан напредак у области службене употребе језика и писама националних мањина, а у 2018. години усвојене су измене и допуне Закона о службеној употреби језика и писама. Међутим, Заштитник грађана скреће пажњу на проблеме у вези са остваривањем права на службену употребу језика и писама који се и даље јављају у раду органа јавне управе, посебно права на упис личног имена на језику и писму националне мањине. У пракси је уочено да и даље постоји неједнако поступање и неразумевање у вези са овом облашћу, те да постоји потреба да се јачају капацитети и знања органа јавне управе.

Заштитник грађана је у 2018. години спровео истраживања о службеној употреби албанског и мађарског језика и писма и упутио надлежним органима Посебан извештај о службеној употреби албанског језика и писма са препорукама⁹ и Посебан извештај о службеној употреби мађарског језика и писма са препорукама.¹⁰

Разлог за спровођење истраживања о службеној употреби албанског и мађарског језика биле су притужбе које су претходних година Заштитнику грађана подносили представници ових националних

9 Извештај доступан на:
<https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/5690-p-s-b-n-izv-sh-z-sh-i-ni-gr-d-n-sluzb-n-up-r-bi-lb-ns-zi-i-pis>

10 Извештај доступан на:
[https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Poseban%20izvestaj%20\(srpski\).pdf](https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Poseban%20izvestaj%20(srpski).pdf)

мањина. Наиме, представници албанске националне заједнице годинама истичу да у Републици Србији није обезбеђено остваривање права на службену употребу албанског језика и писма на начин предвиђен прописима. Стање је у последње време донекле унапређено, о чему сведочи поступање по одређеним препорукама Заштитника грађана и различите активности и мере које су предузели надлежни органи у области службене употребе језика и писама. И поред тога, поступци вођени пред овим органом указују да и даље постоји простор за унапређење у вези са остваривањем права на службену употребу албанског језика и писма.

Службена употреба албанског језика и писма

Заштитник грађана је прикупљао податке како би утврдио реално стање и указао на разлоге због којих су у пракси и даље присутни проблеми у равноправној службеној употреби албанског језика и писма, и то како у општинама у којима је овај језик у равноправној службеној употреби, попут Бујановца и Прешева, тако и у општинама где то није случај, као што су Врање, Лесковац и Ниш.

Питање од суштинског значаја за очување идентитета припадника националних мањина којим се Заштитник грађана посебно бавио у истраживању је право на лично име. Право на лично име је једно од права које је уздигнуто на ниво уставом загарантованог људског права. Устав Србије прокламује да су избор и коришћење личног и имена своје деце слободни.¹¹ За припаднике националних мањина Устав садржи додатну гаранцију права на коришћење свог имена и презимена на свом језику.¹²

Право на лично име је људско право које сваком човеку треба да омогући остваривање права на идентитет и његову заштиту. Да би припадник националне мањине остварио право на упис личног имена у изворном облику у личну карту, неопходно је да достави извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству у којима је лично име уписано и у изворном облику, као и да изричито захтева да му се у образац личне карте упише лично име у изворном облику. Стога упис личног имена у изворном облику у матичне књиге, пре свега рођених, представља основ за остваривање права на упис личног имена у личну карту, као и у друге јавне исправе и

11 Чл. 37 ст. 3 Устава Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 98/06.

12 Чл. 79 ст. 1 Устава.

службене евиденције. Пројекат „Бебо, добродошла на свет“ омогућио је да здравствене установе које су технички опремљене за примену система електронске пријаве издају пријаве рођења детета на обрасцу и на начин који је прописан подзаконским актом¹³.

Електронска пријава рођења је образац на основу ког се врши упис чињенице рођења детета у матичну књигу рођених у здравственој установи и упис податка о личном имену у матичну књигу, укључујући и на језику и према правопису језика мањине.

Досадашња пракса уписа у матичну књигу, да ли посредством матичне службе или нове електронске пријаве, показала је да постоје проблеми у правилном упису у матичне књиге рођених према правопису албанског језика и писма. Једна од најчешћих грешака је да се паралелан упис на латиничном писму, али не и према правопису албанског језика, сматра двојезичним уписом.

Како би утврдио све чињенице, Заштитник грађана је посебно у ситуацији када је располагао опречним информацијама о остваривању права на службену употребу албанског језика и писма, обављао посете релевантним локалним самоуправама. Приликом посета општинама Бујановац и Прешево обављени су разговори са начелницима општинских управа, представницима надлежних служби и Националног савета албанске националне мањине. Извршен је и увид у матичне књиге рођених, као и у донета решења у различитим управним поступцима пред општинским органима. Затражени су, пре свега, одговори у вези са пропустима у раду наведених локалних самоуправа који су биле предмет ранијих поступака контроле овог органа. Осим тога, непосредни увид у истакнуте јавне натписе био је драгоцен у утврђивању стварног стања у овој области.

Имајући у виду да је реална процена упућених да припадници албанске националне заједнице користе услуге породилишта која су ближа наведеним општинама, обављени су разговори и са начелницима градских управа и матичних служби градова Врање, Лесковац и Ниш. И ту је извршен увид у матичне књиге, и посебно увид у уписе личног имена на албанском језику и писму, као и увид у Централни систем за електронско вођење матичних књига. У породилиштима наведених

13 Правилник о поступку издавања пријаве рођења детета и обрасцу пријаве рођења детета у здравственој установи ("Сл. гласник РС", бр. 25/2011, 9/2016, 16/2016 и 36/2016).

градова обављен је разговор са особама које су, у том тренутку, биле задужене за електронску пријаву новорођенчета. Такав приступ омогућио је прикупљање свих информација потребних за чињенично утемељено утврђивање стања и предлагање мера за његово унапређење.

Недостатак кадровских и финансијских средства у локалним самоуправама јесу значајан разлог због кога се службена употреба албанског језика и писма не остварује у потпуности на начин како је то законом гарантовано, што је податак на који Заштитник грађана упозорава годинама у назад.

Осим наведеног, недостатак, односно недоступна потребна обавештења грађанима, јесу препрека потпунијем и ефикаснијем остваривању права на упис личног имена у личну карту, друге јавне исправе и службене евиденције на албанском језику и правопису тог језика.

Добра је пракса, у недостатку каталога личних имена исписаних према језику и правопису тог језика као званичног документа, да се ради правилности уписа личног имена детета, тражи од родитеља да пре уписа податка у електронску пријаву сами напишу име и презиме новорођенчета на језику и писму мањине којој припадају, како се не би десило да у случају албанске мањине упис буде на латиници, а не и према правопису тог језика или по звучности. Такође, Заштитник грађана сматра веома сврсисходном праксу, коју треба наставити и проширити, да се од родитеља захтева да пре закључења уписа провере и одобре унос личног имена према ономе што су сами написали. Ради веродостојности, уколико то капацитети омогућавају, треба размислити и о потреби документовања на тај начин добијених података. С друге стране, реалност је таква да постоји могућност да родитељи то нису у могућности, због чега израда каталога најчешћих личних имена која су правилно исписана на албанском језику и правопису, са фонетским изговором, према схватању Заштитника грађана представља најбољи и прави начин решавања до сада уочених проблема. Штавише, то решење је могуће применити и у случају и других мањинских језика чија правописна правила су другачија од српског језика.

ПРЕДМЕТИ ИЗ ПРАКСЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

ПРЕПОРУКА РФЗО – право на службену употребу језика и писма албанске националне мањине

Притужбу је поднео Национални савет албанске националне мањине на рад Републичког фонда за здравствено осигурање, указујући да се биометријске здравствене књижице израђују само на српском језику и ћириличком писму, као и то да Испостава Бујановац одбија да одговори на представку упућену на албанском језику и писму, захтевајући да се достави превод на српски уколико очекују одговор. У току поступка контроле, Заштитник грађана је утврдио да је Испостава Бујановац неправилно и незаконито поступала када је одбила да одговори на представку упућену на албанском језику, као и РФЗО Филијала Врање јер није истакла обавештење о праву припадника националне мањине да исправу о здравственом осигурању добије и на албанском језику и писму који је у службеној употреби на територији општине Бујановац.

Упућена је Препорука РФЗО којом је указано да је неопходно да Филијала Врање обезбеди остваривање права грађана да у усменој и писаној комуникацији, као и поступцима за остваривање и заштиту права и дужности, користе албански језик и писмо. Такође, препоручено је да се истакне обавештење о начину остваривања права припадника националних мањина да исправу о здравственом осигурању добију на албанском језику и писму.

РФЗО је поступио по препорукама Заштитника грађана. Организован је рад Испоставе Бујановац да припадници националних мањина могу да остваре право да користе албански језик и писмо, у комуникацији и поступцима, тако што два запослена користе албански језик и писмо и користе обрасце здравствених књижица на албанском језику и писму. Такође, на видном месту је истакнуто обавештење о начину остваривања права на добијање исправе о здравственом осигурању на албанском језику и писму. Обавештење је истакнуто на српском и албанском језику.

Службена употреба мађарског језика и писма

Као што је већ поменуто, Заштитник грађана већ годинама указује на значај остваривања права на службену употребу језика и писма, а након заједничке препоруке Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана АП Војводине из 2010. године¹⁴, коју су подржали национални савети националних мањина, побољшана је примена права на упис личног имена припадника националних мањина према њиховом језику и правопису и делимично је измењена пракса органа јавне управе у вези са остваривањем овог права.

Међутим, као и у случају албанског језика, Заштитник грађана је у претходном периоду, поступајући по притужбама грађана и Националног савета мађарске националне мањине, утврдио да и даље постоје пропусти органа управе и повреде права грађана на службену употребу мађарског језика и писма.

Примљене притужбе Националног савета мађарске националне мањине показују да, у недостатку ефикасног надзора, финансијских и кадровских капацитета, припадницима националних мањина и даље није увек обезбеђено да у управним поступцима пред надлежним органима локалне самоуправе користе свој језик и писмо, који је у службеној употреби. Отворено је и питање службене употребе мађарског језика и писма у прописаним обрасцима и приликом исписивања јавних натписа, саобраћајне и туристичке сигнализације.

У вези са остваривањем права на службену употребу мађарског језика и писма, Заштитник грађана се посебно бавио правом на коришћење мађарског језика и писма пред органима јединице локалне самоуправе, вођењем управног поступка, правом на упис личног имена на мађарском језику и писму, али и прикупљању информација у вези са службеном употребом мађарског језика и писма у раду Републичког фонда за здравствено осигурање (у даљем тексту: РФЗО) и питањем издавања картица здравственог осигурања на мађарском језику и писму.

Спроведено истраживање је потврдило раније налазе Заштитника грађана, односно то да се на територији АП Војводине права на службену употребу мањинских језика и писама, као и права на упис личног имена на језику и писму националне мањине остварују

14 Доступно на: http://www.pravamanjina.rs/attachments/461_Preporuka%20Zastitnika%20gradana%20i%20Pokrajinskog%20ombudsmana.pdf

у великом броју општина/градова на високом нивоу, посебно у поређењу са општинама/градовима на територији централне Србије.

Такође, може се закључити и то да припадници мађарске националне мањине имају сазнања о правима која су им гарантована, што је свакако заслуга Националног савета мађарске националне мањине који годинама спроводи велики број активности и кампања од значаја за службену употребу језика и писма и уписа личног имена на мађарском језику и писму, као и рада локалних и покрајинских органа.

Међутим, подаци Заштитника грађана показали су да и поред високог нивоа свести, опстаје размишљање да коришћење језика националне мањине у управним поступцима, успорава, чак „отежава“, спровођење поступка. Подаци који су прикупљени показују да се припадници мађарске националне мањине веома ретко у већини општина/градова опредељују да истакну захтев на свом матерњем језику. Томе свакако доприноси и недостатак кадровских и финансијских средства, посебно у оним локалним самоуправама које имају мањи проценат мађарског становништва.

Све општине/градови у којима је мађарски језик уведен у службену употребу морају предузети све расположиве мере да би грађани могли да благовремено, потпуно и ефикасно остваре своја права а органи јавне власти доследно примене Закон о службеној употреби језика и писма. Заштитник грађана посебно истиче да општине/градови који у мањем проценту имају заступљено мађарско становништво не могу сматрати да је недостатак капацитета оправдан јер захтева грађана нема. Осим наведеног, Заштитник грађана указује да и даље постоји потреба за уједначавањем праксе приликом поступања у поступцима уписа личног имена на језику и писму националне мањине.

Информисање грађана о остваривању права припадника националних мањина треба да се врши континуирано, с тим што Заштитник грађана и даље сматра да је неопходно да обавештења увек буду истакнута на видним местима, како у општинским управама о праву на упис личног имена на језику и писму националне мањине, тако и у филијалама/испоставама РФЗО о праву на издавање картице здравственог осигурања на мањинским језицима, без обзира на то да ли постоји или не висока свест о постојању ових права, односно велики број захтева.

Такође, важно је истаћи да је Заштитник грађана утврдио и то, да је олакшано остваривање права на службену употребу језика и писма у оним општинама/градовима које су обезбедиле превод образаца на језике које су у службеној употреби на њиховој територији.

Такође, треба указати и на могућност на коју је Заштитнику грађана указао и Национални савет мађарске националне мањине, односно о моделу који се примењује у Мађарској, каталогу мађарских имена и презимена који може бити применљив и за Републику Србију. Каталог мађарских имена и презимена, који би био доступан свим матичарима и подложен допунама, предупредио би последице неправилних уноса личних имена.

Одређени број организационих јединица републичких органа још увек не поштују своју обавезу да табле са натписима органа испишу на свим језицима који су у службеној употреби.

Представници више градова/општина истакли су да би било значајно да се за запослене обезбеди учење језика националних мањина, што је предлог који Заштитник грађана свакако подржава. У вези значаја учења језика националних мањина, односно језика друштвене средине, Заштитник грађана је још 2010. године упутио Мишљење са препоруком¹⁵ којим је указао да непознавање службеног језика може имати за последицу неостваривања права грађана.

Бројне су конкретне негативне последице недовољног познавања српског и мањинских језика у мултиетничкој средини. Припадници националних мањина тако не испуњавају основне услове за запослење у државним органима, имају мањи избор при бирању школа и факултета, што доводи до класног затварања појединца. Грађани који не говоре мањински језик отежано се запошљавају у средини у којој је бројчано доминанта национална мањина или код послодаваца припадника националних мањина, комуникација између грађана у свакодневном животу је отежана или немогућа, што повећава етничку дистанцу и снижава ниво толеранције. Такође, имајући у виду да је интеграција искључиво двосмеран процес, познавање језика националних мањина код грађана из већинске заједнице оплемењује међуљудске и међуетничке односе, што за последицу има и већу интеграцију националних мањина у друштво.

15 Предмет Заштитника грађана бр. 16-2091/10.

ПРЕДМЕТИ ИЗ ПРАКСЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Техничке препреке информационог система као узрок за повреду права припадника националне мањине

Припадница мађарске националне мањине поднела је притужбу, којом је затражила заштиту права на избор и употребу личног имена на језику и према правопису мањине којој припада. Увидом у достављену документацију утврђено је да је у пореском решењу податак о личном имену уписан на српском језику и ћириличком писму, али не и на начин како је оно уписано у изворник, тако да је решење издато на име непостојеће особе.

Спроведен је поступак контроле рада надлежне филијале и Централе Пореске управе у коме је утврђено да је лично име притужиле законито и правилно уписано у евиденцији филијале, на мађарском језику и правопису, који је у службеној употреби на територији седишта филијале. Међутим, како се сва решења штампају у Централи, чији је информациони систем програмиран да подржи само латинично писмо, није обезбеђено да се подаци о личном имену уносе на основу матичне евиденције обвезника, и на језику и писму националне мањине. Другим речима, није обезбеђена правилна транскрипција имена, на српском језику и ћириличком писму.

У току поступка, пропуст је отклоњен на начин да је филијала доставила ново решење притужилци у коме је лично име написано на мађарском језику и правопису, а Пореска управа је започела процес преласка на нов оперативни систем и формирање Јединственог регистра Пореске управе, како би био превазиђен проблем у вези с погрешном транскрипцијом података о личном имену пореског обвезника. Поступак контроле је обустављен.

Правни поредак Србије поставља високе стандарде у погледу права на службену употребу језика и писма националних мањина. Поједини стандарди постављени су амбициозно, па их у постојећим друштвеним околностима није реално достићи, што може да утиче на јаз између нормативног и стварног стања. У том смислу и даље постоји потреба за јачањем капацитета јавне управе за ефикасну примену права на службену употребу језика националних мањина.

Остваривања права на службену употребу језика и писма и права на упис личног имена према језику и писму националне мањине је веома важан начин за очување културног идентитета националних мањина и због тога је значајно да се ове области континуирано прате и унапређују.

МЕЂУНАРОДНОПРАВНО И УПОРЕДНОПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Проф. др **Владимир Ђурић**

Правни поредак сваке државе неминовно изражава и „сусреће“ се са националним и језичким идентитетом становништва у јавној сфери. Довољно је истаћи питање језика који се у држави службено користи и на којем се закони доносе и објављују, и већ је сасвим јасно колико је идентитет становништва у држави значајан и колико суштински може да одреди одређена јавноправна обележја државе. Такође, историја и карактер великог броја правних институција прожети су утицајем националног и језичког наслеђа. Од питања суверенитета, до савремених тема људских права, дискриминације и коегзистенције и очувања различитости у наднационалним интеграцијама, или мултикултурним друштвима, национално и језичко наслеђе и припадност становништва, са једне, и правни поредак, са друге стране, изнова се преплићу и међусобно одређују. И то на различитим нивоима и у различитим аспектима – како у погледу остваривања индивидуалне димензије људских слобода, тако и у смислу постојања различитих друштвених идентитета и права и правног положаја националних и језичких колективитета, односно институција и организација као израза колективне димензије појединих права и слобода; од општег модела односа, до појединости тог односа у различитим „тачкама везивања“

(мулти)културних феномена и јавног поретка, попут њиховог утицаја на државно уређење, службени језик и писмо, државне празнике, политички систем, права и слободе, образовни систем, промоцију и заштиту националног, језичког и религиозног наслеђа, итд.

Предмет ове анализе су упоредноправна решења о службеној употреби језика и писма националних мањина. Први корак у таквој анализи представља разматрање на који начин правни поредак уопште узев одређује појам језика.

1. УСТАВНОПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА У ЕВРОПИ

Устав сваке државе је правни акт са формалним и материјалним карактеристикама које га разликују од других правних аката. Међутим, као и сваки правни акт, устав представља језички, писани израз правних норми које садржи. У том смислу, сам устав представља својеврсно изражавање државног језичког идентитета, заправо примарни је израз службене употребе језика и писма на којем је донесен, без обзира да ли су у тексту устава опредељени појам службене употребе и језик/језици који су у таквој употреби.

У упоредном уставном праву европских држава могуће је уочити различиту уставну категоризацију службених језика – службени језик/ци, државни језик/ци, национални језик, језик Републике (нпр. у Француској), а поједини уставни уопште и не садрже одређење који језик/ци су у службеној употреби, већ се на основу чињенице да су донесени на одређеном језику сматра да је тај језик „службени“. Упркос чињеници да је у питању различито терминолошко одређење, ипак се може стати на становиште да се категорије службеног, државног и језика републике могу идентификовати, иако ни у једном уставу категорија „службеног“ (званичног) није дефинисана,¹⁶ тачније нису детаљно опредељени видови и садржински аспекти у којима се службеност једног језика испољава. У најширем смислу, оно што се подразумева под службеним статусом једног језика најбоље је описао Уставни суд Шпаније у једној од својих одлука у којој је истакао да „без обзира на његову реалност и важност као друштвеног феномена, језик је службени када га јавне власти признају као нормално средство

16 E. J. Ruíz Vieytes, *Official Languages and Minority Languages: Issues about Their Legal Status through Comparative Law*, II Mercator International Symposium: Europe 2004: A new framework for all languages?, 2004, p.8

комуникације у оквиру и између њих и у њиховим односима са приватним лицима, уз пуну валидност и правне учинке“.¹⁷ Ближе уређивање садржине службеног статуса језика, тачније обима и садржине видова комуникације и правних учинака службене употребе језика у већини европских земаља врши се законима, а у појединим случајевима и подзаконским актима, при чему постоје значајне разлике у начинима номотехничког регулисања тих питања, јер се у појединим државама та материја кодификовано уређује, док се у неким случајевима доносе посебни закони о појединим језицима, или се службена употреба језика ближе уређује већим бројем прописа којима се уређују различите области друштвеног живота у којима се она остварује и то како прописима донесеним на државном, тако и прописима који су усвојени на регионалном нивоу. Будући да уставни европских држава садрже и одредбе о *језичким правима*, важно је истаћи да би се, у том контексту, могло уочити нијансирано разликовање између службене употребе језика и *јавне употребе језика*, под којом се може разумети употреба језика у јавној сфери, па чак и у односима са и у поступцима пред државним органима која, у правом смислу те речи, не чини службену употребу језика и писма, јер *не подразумева и употребу језика од стране органа*.

Иако уставноправно регулисање језика најчешће не подразумева и уређивање видова и садржинских аспеката у којима се службеност једног језика испољава, оно често обухвата територијалне аспекте службеног (званичног) статуса. У том контексту, у упоредном европском уставном праву може се уочити постојање пет модела: модел у коме су два, или више језика службени на читавој територији државе (Малта, Кипар, Финска, Ирска, Белорусија и Луксембург); модел у коме више језика има службени (званични) карактер, али у различитим деловима државе (Швајцарска, Белгија, БиХ); модел у коме један језик има званични статус, али се у појединим регионима државе такав статус признаје и другим језицима, при чему могу постојати законска решења о заштити мањинских језика (Данска, Шпанија, Италија, Украјина, Молдавија, Руска Федерација, Уједињено Краљевство); у четвртој моделу службени статус има један језик на територији читаве државе, али се у службеној употреби у појединим областима, или институционалним контекстима могу наћи и мањински језици (Шведска, Норвешка, Словенија, Хрватска, Аустрија, Немачка); пета група земаља укључује оне државе које имају само један службени језик, експлицитно декларисан или успостављен у пракси, али у којима

17 STC 82/1986 од 26. јуна 1986, доступно на <https://tc.vlex.es/vid/i-as-an-149-ba-8-9-14-23-15033525> приступљено 10.11. 2018.

су установљена законска решења како би се заштитила језичка права говорника мањинских језика, при чему степен језичке заштите може бити више или мање висок (нпр. Чешка Република, Пољска, Литванија, Естонија, Словачка, Румунија, Бугарска, итд).

Уставноправно регулисање службене употребе језика, нарочито у случају да се службени статус признаје, или може признати и другим језицима, нарочито онима који се означавају као *мањински*, пред правни поредак поставља питање одређивања појма језика и евентуалног признања постојања посебних језика. У већини европских држава не постоје правни прописи који одређују појам језика или утврђују правно релевантне дистинктивне елементе за конституисање посебног језика. Сагласно томе, не постоје ни неки посебни, правно уређени поступци званичног признања постојања посебних језика у којима би надлежни органи проверавали постојање таквих дистинктивних елемената. Ипак, постоје одређени појмови који се појављују и у правним актима, а који су значајни за разумевање ове проблематике. Реч је првенствено о појму „матерњи језик“ који се, према различитим научним студијама, може употребљавати у четири различита значења – 1. у смислу језика који је лице прво научило, 2. у смислу језика који неко најбоље зна, 3. као језик који лице најчешће користи и 4. у смислу језика са којим се неко идентификује (интерна идентификација), или са којим га као говорника идентификују други (екстерна идентификација).¹⁸ При таквом разликовању, суштинско питање, које није само академско, већ има изузетан стварни значај у пракси, је које одређење треба да буде основа за идентификацију носилаца одређених језичких права. Социолингвисти се у том погледу залажу за право на самоидентификацију и лингвистичко самоодређење.¹⁹ Језик је не само есенцијална компонента личног идентитета, већ и средство споразумевања у заједници. Тако схваћен, он је превасходно етничка категорија и представља, заправо може да представља, један од конститутивних елемената у одређењу нације у етничком смислу. Будући да је језик превасходно етничка категорија, јасно је да регионални говор, дијалекат, или сличне језичке појаве не могу да буду основ конституисања посебних језика. Дакле, одређење језика и његов назив првенствено су опредељени етничким елементом, односно

18 T. Skutnabb-Kangas, *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*, 1984, p. 18. наведено према M. Kontra, *Some Reflections on the Nature of Language and its Regulation*, *International Journal on Minority and Group Rights* 6, 1999. p. 285

19 Видети M. Kontra, н.м.

изводе се из њега, али је јасно да између етничког и језичког нема увек јасног подударанја.²⁰ Напросто, постоје посебни етницитети који немају свој језик, тако да постојање етничке самобитности не значи и нужност и правно довољан услов за постојања језичке самобитности, баш као што у појединим земљама постоје и регионални језици. Међутим, таква се питања тешко могу до краја регулисати правним нормама. У науци се као пример тешкоћа на које се наилази у регулисању језичких питања правним нормама управо наводе примери дистинкција између језика и дијалекта, уз опаску да то није само научна чињеница, већ и симболичко и политичко питање и да су различити језици врло често стандардизовани и конослидовани постојањем специфичне политичке заједнице, баш као што и називи појединих језика изазивају политичке дебате до мере да је на подручју права, за разлику од онога што би лингвисти прихватили, неретко име језика оно што га дефинише.²¹

Имајући у виду све што је изложено, упоредноправна анализа службене употребе мањинских језика би требало да обухвати сагледавање питања који мањински језици и под којим условима су у службеној употреби, као и шта ту службену употребу садржински чини на примерима појединих држава које спадају у различите моделе регулисања овог питања. Но, пре таквог излагања потребно је размотрити да ли међународноправно регулисање употребе језика ближе одређује појам мањинских језика, услове за остваривање и садржинске видове службене употребе таквих језика.

2. МЕЂУНАРОДНОПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ УПОТРЕБЕ МАЊИНСКИХ ЈЕЗИКА

Осим међународних уговора посвећених људским правима уопште који, између осталог, садрже и одреде о праву на приватну употребу матерњег језика (нпр. Међународни пакт о грађанским и политичким правима), за разумевање међународноправног оквира одређивања појма мањинских језика и садржинских видова службене употребе таквих језика од значаја је сагледати одредбе Европске повеље о

20 Лингвистичке диференције не кореспондирају увек са етничким – S.May, *Language and Minority Rights, Ethnicity, Nationalism and The Politics of Language*, 2008,p.129

21 E. J. Ruíz Vieytes, *Official Languages and Minority Languages: Issues about Their Legal Status through Comparative Law*, II Mercator International Symposium: Europe 2004: A new framework for all languages?, 2004,p.3

регионалним или мањинским језицима и Оквирне конвенције за заштиту националних мањина.

У члану 1. Европске повеље о регионалним или мањинским језицима, мултилатералном уговору усвојеном под окриљем Савета Европе којим се штити специфично језичко културно наслеђе Европе, за потребе тог уговора, одређено је да су „регионални или мањински језици“ *језици који се традиционално у употреби на одређеној територији једне државе, од стране држављана те државе који чине бројчано мању групу од остатка становништва те државе и који су различити од званичног језика те државе, што не укључује дијалекте званичног језика те државе, или језике радника миграната.* На основу изложеног одређена, јасно је да Повеља за постојање „регионалних или мањинских језика“ најпре захтева да су они традиционално, заправо дуготрајно у употреби, што се у научним коментарима тумачи као захтев да језик буде *континуирано у употреби у значајном периоду времена*²² и што искључује језике миграната. Следећи услов који следи из дефиниције садржане у Повељи је да су то језици група држављана које су бројчано мање од остатка становништва, а што нужно не мора да значи у сваком случају и поистовећивање тих језика са језицима лингвистичких и националних мањина.²³ Напослетку, регионалне или мањинске језике, према Повељи, чине језици који су различити од званичног језика и у њих не спадају дијалекти званичног језика. Такво одређење се у научним коментарима најпре тумачи као захтев да регионални или мањински језици буду различити од званичног језика *државе*, а што значи да званични статус неког језика на локалном нивоу не онемогућава да се и такав језик сматра регионалним или мањинским, тачније што службену употребу других језика на ужем подручју од државе не изузима из спровођења Повеље.²⁴ Повеља не прецизира на основу чега ће се оцењивати да ли су регионални или мањински језици различити од званичног језика, односно не одређује правно релевантне дистинктивне елементе. Како се то истиче у Образложењу уз Повељу, у њој се не износи мишљење о често спорном питању тачке на којој различити облици изражавања чине посебне језике и да то питање зависи не само од строго језичких разлога, већ

22 J.M. Woehrling, *The European Charter for Regional or Minority Languages, A Critical Commentary*, Council of Europe Publishing, 2005, 59

23 Исто, н.м.

24 Исто, р.61

и од психо-социолошких и политичких појава.²⁵ Пажљивијим сагледавањем одредби Повеље, може се међутим уочити да она, ако већ не прописује на основу чега ће се одређивати да ли су регионали или мањински језици различити од званичног језика, ипак имплицира ко ће у оквиру држава, страна уговорница о томе одлучивати. Наиме, према члану 2. ст.1. Повеље, свака држава преузима обавезу да примени одређене одредбе Повеље на све регионалне или мањинске језике који се говоре на њеној територији, док према ставу 2. истог члана, свака држава чланица Повеље преузима обавезу да примени одређени број ставова и подставова из Повеље по питању сваког од језика који прецизира у време ратификације, прихватања или одобравања. То заправо значи да Повеља имплицира да органи који су по унутрашњем праву надлежни за ратификацију, прихватање или одобравање, могу да прецизирају, односно одреде регионалне или мањинске језике у погледу којих преузимају тачно одређене обавезе. Дакле, као што се и у Образложењу уз Повељу наводи, остављено је надлежним органима у свакој држави, у складу са њеним сопственим демократским процесима, да одреде на којој тачки неки облик изражавања чини посебан језик.²⁶ Важно је међутим истаћи да прецизирање нема карактер признања и да Повеља почива на концепцији према којој је постојање језика донекле и чињенично питање, а не искључиво ствар правног признања, што је видљиво на основу одредбе чл. 7. Повеље према коме се, у њему одређени циљеви и начела, примењују на све језике који су у употреби, заправо који се говоре на територији држава – страна уговорница.

Оквирна конвенција за заштиту националних мањина која је такође усвојена под окриљем Савета Европе у неколико чланова користи појмове „мањински језик“ и „језик националне мањине“, али их не одређује.

Оба међународна уговора садрже и одредбе којима се уређују одређени услови за остваривање и видови службене и јавне употребе мањинских језика, нарочито у вези са судским овлашћењима и делатностима управних власти. Имајући у виду да је фокус ове анализе на службеној употреби језика националних мањина у раду органа управе, биће изложене само оне одредбе које се односе на тај сегмент јавне и службене употребе.

25 Council of Europe, European Charter for Regional or Minority Languages: Explanatory Report. Council of Europe: Strasbourg, 1992: para.32

26 исто

Европска повеља о регионалним или мањинским језицима у низу својих одредби упућује на обавезе држава да примене одређене мере на *територији на којој су регионални или мањински језици у употреби*, прецизирајући у чл.1. б. да се под појмом такве територије подразумева *географска област* у којој су ти језици средство изражавања *одређеног броја људи*, што може да буде правни основ за прописивање услова који су у вези са резултатима пописа становништва. У коментарима Повеље наводи се да се географска област може поклапати са административним јединицама, али и да административно уређење не би смело да буде сметња за промоцију језика, као и да се упућивањем на одређени број људи који говоре регионалне или мањинске језике настојало да се државама уговорницама остави простор за флексибилнији приступ,²⁷ при чему Образложење уз Повељу јасно истиче да стране уговорнице не могу да заштитне мере своде само на оне територије на којима већина становника говоре регионалне или мањинске језике.²⁸ Оквирна конвенција такође предвиђа обавезе држава да настоје да обезбеде поједине видове употребе језика националних мањина у *областима које су традиционално или у знатном броју насељене припадницима националних мањина*. Уз опаску да изостанак специфично утврђеног процента као услова за остваривање тих обавеза уговорних страна рађа тешкоће у тумачењу Оквирне конвенције, у стручним коментарима се указује да изложено одређење треба тумачити у контексту додатних услова који се у појединим члановима наводе, као што су *услов да постоји захтев таквих лица који одговара стварним потребама* и да ће се настојање држава да обезбеде употребу језика националних мањина остваривати у *мери у којој је то могуће*,²⁹ док се у Објашњењу уз Конвенцију појам „области које су традиционално насељене припадницима националних мањина“ тумачи на начин да не упућује на историјске мањине, већ на припаднике мањина који још увек живе у истим областима.³⁰

27 J.M. Woehrling, н.д. p.66,67

28 Council of Europe, European Charter for Regional or Minority Languages: Explanatory Report. Council of Europe: Strasbourg, 1992: para.33

29 F.de Varennnes, Article 10, The Rights of Minorities, A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006.p.311,312

30 Framework Convention for the Protection of National Minorities - Explanatory Report H(1995) 010 par.66

У вези с видовима јавне и службене употребе мањинских језика најпре треба рећи да у чл. 10. ст.1. Оквирна конвенција за заштиту националних мањина предвиђа обавезу уговорних страна да признају право на приватно и јавно коришћење мањинског језика, а у Објашњењу уз ту одредбу Конвенције јасно се истиче да се појам јавно односи на коришћење језика на јавном месту, напољу, или у присуству других људи, али се не тиче односа са јавним властима, што је предмет ст.2. тог члана.³¹ Према ст.2. тог члана, у областима традиционално или знатно насељеним припадницима националних мањина, ако то ова лица захтевају, или такав захтев одговара реалним потребама, стране уговорнице ће у мери у којој је то могуће настојати да осигурају услове који би омогућили употребу мањинског језика у односима између припадника националних мањина и административних органа. Осим изложеног члан 11. Оквирне конвенције такође садржи одредбе којима се регулишу поједини видови јавне службене употребе мањинских језика, Тако, према ст.1. тог члана, стране уговорнице се обавезују да признају да сваки припадник националне мањине има право да користи своје презиме (патроним) и име на језику мањине и право на њихово званично признавање по модалитетима утврђеним у њиховом правном систему. Стране уговорнице се, према ст.2. тог члана, обавезују да ће сваком припаднику националне мањине признати право да на свом мањинском језику истакне ознаке, натписе и друге информације приватне природе које су јавно видљиве, док се за јавне ознаке, ставом 3. тог члана Конвенције прописује да ће у областима које су традиционално насељене знатним бројем припадника националне мањине, стране уговорнице настојати да у оквиру својих правних система, а укључујући где је то потребно и споразуме са другим државама узимајући у обзир њихове специфичне услове, да истакну традиционалне локалне називе, имена улица и друге топографске назнаке намењене јавности и на језику мањине, ако постоји довољна тражња за таквим знацима. Европска повеља о регионалним или мањинским језицима у члану 10. који је посвећен управним властима и јавним службама оставља странама уговорницама да у оквиру административних области државе, у којима број њених становника који користи регионалне или мањинске језике оправдава мере које су наведене у том члану, у складу са ситуацијом са сваким од тих језика и колико је то год разумно могуће, преузму неке од следећих обавеза: а) (i) да обезбеде

31 Framework Convention for the Protection of National Minorities - Explanatory Report H(1995) 010

да управне власти користе регионалне или мањинске језике; или (ii) да обезбеде да њихови службеници у контактима са грађанством употребљавају регионалне или мањинске језике у односу према лицима која их користе, или (iii) да обезбеде да они који користе регионалне или мањинске језике могу да поднесу усмене или писмене представке и добију одговор на овим језицима; или (iv) да обезбеде да они који користе регионалне или мањинске језике могу да подносе усмене или писмене представке на овим језицима; или (v) да обезбеде да они који користе регионалне или мањинске језике могу пуноважно да подносе документе на овим језицима; б) да се учини доступним употреба управних текстова и образаца за становништво које користи регионалне или мањинске језике на тим језицима или да се осигурају двојезичне верзије; ц) да се омогући управним властима да израђују нацрте докумената на регионалним или мањинским језицима. Према ст. 2. тог члана Повеље, По питању локалних и регионалних власти на чијој територији одређени број становника користи регионалне или мањинске језике а да је тај број такав да оправдава доле поменуте мере, државе чланице преузимају обавезу да одобре или охрабре: а) употребу регионалних или мањинских језика у оквиру финансирања регионалних или локалних власти; б) могућност за оне који користе регионалне или мањинске језике да поднесу писмене или усмене представке на тим језицима; ц) да регионалне власти објављују своја званична документа на одговарајућим регионалним или мањинским језицима; д) да локалне власти објављују свој званични документ на одговарајућим регионалним или мањинским језицима; е) употребу мањинских и регионалних језика у расправама у локалним парламентима, при чему се, међутим, не искључује употреба званичног језика државе; ф) употребу регионалних или мањинских језика у локалним скупштинама, без занемаривања употребе званичног језика државе; г) употребу, ако је неопходно заједно са именом на званичном језику државе, традиционалних облика имена места на регионалним или мањинским језицима. Што се тиче јавних служби које обезбеђују управне власти или лица која делују у њихово име, државе чланице предузимају, у оквиру територије на којој се регионални или мањински језици користе, у сагласности са ситуацијом сваког језика и колико је то разумно могуће, према ст.3. тог члана, неке од следећих обавеза: а) да обезбеде да ће се регионални или мањински језици користити у јавним службама; или б) да омогуће онима који користе регионалне или мањинске језике да поднесу захтев и добију одговор

на свом језику; или ц) да омогуће онима који користе регионалне или мањинске језике да поднесу захтев на овим језицима. Ставом 4. тог члана предвиђено је да у намери да се остваре одредбе садржане у ставовима 1, 2. и 3. државе чланице преузимају једну или више од следећих обавеза: а) превођење и тумачење када је то потребно; б) ангажовање или, уколико је неопходно, оспособљавање службеника и осталих запослених у оквиру јавних служби; ц) удовољавање, колико је то могуће, захтевима запослених у јавним службама који познају неки регионални или мањински језик да буду ангажовани на територијама на којима се ови језици користе. Напослетку, ст. 5, слично као и одговарајућом одредбом Оквирне конвенције, прописано је да државе чланице преузимају обавезу да допусте употребу и усвајање породичних имена на регионалним или мањинским језицима, на захтев оних који су заинтересовани.

3. СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА МАЊИНСКИХ ЈЕЗИКА У УПОРЕДНОМ ЕВРОПСКОМ ПРАВУ

У делу посвећеном уставноправном регулисању службене употребе језика истакнуто је да се европске државе могу сврстати у различите моделе регулисања територијалних аспеката службеног (званичног) статуса језика. Примери службене употребе мањинских језика биће сагледани управо у контексту претходно изложене класификације.

Италија

Као што је истакнуто, Италија спада у групу држава у којима један језик има званични статус, али се у појединим регионима државе такав статус признаје и другим језицима, при чему могу постојати и посебна законска решења о заштити мањинских језика. Устав Републике Италије у чл. 6. предвиђа да Република предузима одговарајуће мере за заштиту лингвистичких мањина што је одредба која изискује законску имплементацију. Законом бр. 482/99 (Закон о заштити историјских језичких мањина) уређена су питања употребе мањинских и регионалних језика којима се пружа посебна заштита. Важно је међутим истаћи да Закон има ограничену територијалну примену и то у двоструком смислу. Прво, у случају да су региони са посебним статусом (Trentino-Alto Adige, Valle d'Aosta и Friuli Venezia Giulia) усвојили повољнија решења од оних која су садржана у Закону, таква решења остају на снази, што се односи и на заштићене стандарде у провинцијама Тренто и Болцано као делова региона

Trentino-Alto Adige. Друго, решења садржана у Закону примењују се само у окрузима и општинама у којима се употреба језика одобри од стране локалног Савета на захтев најмање 15% грађана уписаних у бирачки списак, или једне трећине Савета. У случају да ти услови нису испуњени, постоји и могућност да се одржи локални референдум, али у таквом случају заштита језичких мањина зависи од добре воље већине.³² Законом су прецизирани језици који уживају заштиту. Према чл.2, Република Италија, у складу са чл.6. Устава и општим принципима усвојеним од стране европских и међународних институција, пружа заштиту језику и култури албанског, каталонског, немачког, грчког, словеначког и хрватског становништва, као и грађанима који говоре француски, франко-провансијански, фриулијски, романски, старопровансијански и сардинијски језик. Из таквог одређења следи да Италија, иако се то не наводи изричито у Закону, разликује мањинске језике, тачније *језике одређених група становништва*, и регионалне језике, заправо језике којима говоре *грађани*.

Закон регулише материју употребе наведених језика у различитим контекстима – предшколском васпитању, основном образовању, могућности коришћења тих језика у настави високог образовања, информисању, итд. Посебно су важне одредбе о коришћењу наведених језика у раду јавне управе и појединих судова. У погледу употребе наведених језика у раду јавне управе Закон у чл. 7. предвиђа да у општинама у којима су испуњени услови чланови органа општине и друга тела могу употребљавати заштићене језике у извршавању својих дужности. Закон допушта могућност објављивања правних аката и на заштићеним језицима при чему прецизира да ће обавезну снагу имати акт на италијанском, у случају да такви акти имају дејство у односу на јавност. Могућност објављивања правних аката на заштићеним језицима односи се и на акте које је усвојила државна власт, али Закон за такав случај нормира да се превод врши о трошку општине. Осим објављивања правних аката на заштићеним језицима, Закон прописује и могућност коришћења тих језика у усменој комуникацији између грађана и јавне управе, али уз изузетак употребе тих језика у комуникацији са војском и полицијом. Да би се употреба заштићених језика ефикасно остварила, Закон прописује обавезу обезбеђивања превода, као и доступност особља које је у стању да одговори на захтеве грађана на заштићеном језику, а што

32 S. van der Jeught, The Protection of Linguistic Minorities in Italy: A Clean Break with the Past, *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* Vol 15, No 3, 2016, 63

се финансијски помаже од стране државе посредством Националног фонда за заштиту језичких мањина. Могућност коришћења заштићених језика пред мировним судовима изричито је предвиђена у одредби којом се прописује да се поступак пред тим судом може водити на заштићеном језику, али што нема дејство на одређене аспекте кривичног поступка који је уређен кривичним законом.

Посебан вид службене употребе заштићених језика предвиђен је за званичну топонимију и за званичне регистре лица. Наиме, према чл. 10. Закона, у општинама у којима су испуњени услови за коришћење заштићених језика, поред званичних имена места, локални органи могу да одлуче да прихвате имена места у сагласности са традицијом и локалном употребом. Такође, грађани који су припадници заштићених мањина и чија су имена и презимена промењена пре ступања на снагу Закона имају право да поново стекну своја оригинална имена у бесплатном поступку у којем у крајњој инстанци одлучује министар правде. У случају да дође до промене имена и презимена локални органи су дужни да такву промену укључе у све релевантне регистре и евиденције.

У вези са употребом заштићених језика у Републици Италији важно је поновити да је Закон бр. 482/99 (Закон о заштити историјских језичких мањина) оквирног карактера, те да региони својим законодавством могу ближе уредити поједина питања јавне и службене употребе заштићених језика. У том смислу, треба истаћи да је употреба заштићених језика у Италији далеко шира од приказаних решења садржаних у Закону и да се у појединим областима остварује и на основу регионалног законодавства чије би разматрање увелико превазишло потребе овог текста.

Аустрија

Аустрија спада у групу земаља у којима један језик има службени статус на територији читаве државе, али се у службеној употреби у појединим областима, или институционалним контекстима, могу наћи и мањински језици. Аустријски правни оквир употребе мањинских језика се постепено развијао и данас га чине одредбе које су садржане у различитим правним актима. Основни закон Аустро-Угарске из 1867. признавао је одредбом чл. 19.ст.2. једнакост свих језика који су традиционално у употреби у раду органа и јавном животу. Чланом 66. ст.4. Уговора из Сен Жермена било је предвиђено да без обзира на било какво успостављање званичног језика од стране аустријске владе, адекватна средства ће се

обезбедити аустријским држављанима који не говоре немачки за кориштење њиховог језика, усмено или писмено, пред судовима. Државни уговор из 1955. прописује у члану 7.ст.3. да ће у управним и судским областима Корушке, Градишћа и Штајерске, где се налази словеначко, хрватско или мешовито становништво, словеначки или хрватски језик бити прихваћен као службени језик уз немачки, као и да ће у таквим областима топографски називи и натписи бити како на немачком, тако и на тим језицима. Устав Аустрије у чл.8. ст.2. садржи одредбу према којој је немачки службени језик Републике, али без штете по језичка права која се савезним законом признају језичким мањинама. Допунама Устава из 2000. у тај члан унесен је ст.2. према коме су Република и сви нижи нивои јавне власти посвећени језичкој и културној разноликости која се развијала током времена и која свој израз има у постојању аутохтоних етничких група, као и да ће језик, култура и континуирано постојање тих група бити поштовани, заштићени и промовисани.

Основни правни акт којим је регулисана службена употреба мањинских језика у Аустрији је савезни Закон о правном положају народних група из 1976. Територијална примена Закона, тачније области у којима се по његовим одредбама остварује службена употреба мањинских језика, је током времена његовог важења значајно промењена. Наиме, у првобитној верзији Закона било је предвиђено да Савезна влада својом уредбом одређује области у којима се због релативно великог броја припадника народне групе који је настајују, а самим Законом било је утврђено да је реч о најмање једној четвртини, постављају двојезичне топографске ознаке и у којима би јавне власти, упоредо са немачким, требало да употребљавају мањинске језике. Имајући у виду да чл. 7. Државног уговора из 1955. прописује обавезу за прихватање словеначког и хрватског језика као службених у „управним и судским окрузима“, Уставни суд Аустрије је у једној од својих одлука стао на становиште да се појам «управни округ» мора тумачити у смислу општине и да обухвата чак и насеља која су делови општина.³³ Када је реч о «правосудним окрузима», Суд је сматрао да је подручје надлежности окружних судова најмања територијална јединица у којој се мора применити чл. 7. ст. 3. Државног уговора.³⁴ Будући да Државни уговор, као што је изложено, упућује на службену употребу словеначког и хрватског језика и у областима са мешовитим становништвом,

33 Constitutional Court of Austria, Coll. 16404/2001

34 Constitutional Court of Austria, Coll. 17245/2004.

Уставни суд је сматрао да би, како би се идентификовала таква област, значајан број лица требало да припада мањинској заједници, а што треба утврдити на основу статистичког истраживања. Процент мањинске популације стога, по схватању Суда, није могао бити занемарљив, али није морао бити «значајан». Уставни суд је коначно 2000. утврдио да је проценат од 10,4% довољан да би се говорило о знатном броју припадника мањина у одређеној области и да се такве области могу окарактерисати као мешовите. У том смислу, Уставни суд је одлучио да је клаузула од 25% садржана у Закону неуставна. Као резултат одлуке Уставног суда било је неопходно изменити регулативу, што је коначно и учињено 2011. када су у текст Закона, заправо на његовом крају, уврштена два додатка са прецизним списком управних и судских области, укључујући и насељена места, у којима су словеначки, хрватски, али и мађарски језик у службеној употреби.³⁵

Употребу мањинских језика у званичној топографији Закон регулише у чл. 12. Према ст.1. тог члана, у областима које су наведене у Прилогу 1, имена и знаци топографског карактера које су установиле територијалне власти или други субјекти јавног права ће бити написани на немачком језику и на језицима релевантне етничке групе, користећи притом називе који су наведени у том Прилогу. Ставом 2. тог члана прописано је да се називи на мањинским језицима штампају у истој форми и величини као имена на немачком језику. Важно је истаћи да Закон у ст.4. тог члана предвиђа да у случају да топографска имена постоје само на једном мањинском језику, територијалне власти могу да их користе на начин на који се она не мењају.

Члановима 13.-22. Закона регулисана је службена употреба мањинских језика. Ставом 1. члана 13. прописано је обавеза органа власти и јавних служби наведених у Прилогу 2 да обезбеде да се хрватски, словеначки или мађарски језик могу користити као службени језици поред немачког језика за комуникацију са надлежним органом и јавном службом. У том смислу, ставом 2. прописано је да свако може да користи те мањинске језике у пословима са надлежним органима и јавним службама, али и да никоме није дозвољено да одбије да

35 Аустрија је страна уговорница Европске повеље о регионалним или мањинским језицима и из чл. 10. Повеље је преузела обавезе само за та три језика. Обавезе из других чланова Повеље Аустрија је преузела и за чешки, словачки и ромски језик – в. Декларацију у ратификационом инструменту Аустрије на https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI

се повинује акту јавног службеника у вршењу његове службе који изискује непосредно извршење само због тога што такав акт није предузет на мањинском језику. У том члану Закона предвиђена је могућност коришћења мањинских језика у јавним обавештењима општина, али и да се правила о коришћењу мањинских језика не примењују у интерној комуникацији у оквиру органа и између службеника. Према чл. 14, писмени или усмени поднесак на мањинском језику који треба да буде заведен у деловоднику треба неизоставно да се преведе, а превод се припаја оригиналном захтеву. Такође, истим чланом Закона регулисана је и обрнута ситуација: ако заинтересована странка или неки други учесник поступка (сведок, вештак, итд) треба да користи службене формуларе, таквом лицу ће се, на његов захтев, обезбедити превод формулара. У члану 15. Закон регулише коришћење језика у одговарајућим поступцима – судском и управном. Према ст.1. тог члана, ако лице жели да користи мањински језик током саслушања или јавне расправе дужно је да о томе обавести надлежни орган одмах по пријему позива, а евентуални додатни трошкови због пропуста да се то учини могу пасти на терет таквог лица. Такво решење се не односи на случајеве да је поступак покренут на основу захтева који је предат на мањинском језику. Посебно је важно истаћи да је ст.2. тог члана уређена могућност да се на захтев заинтересованог лица поступак може водити двојезично, али само у мери у којој се односи на то лице. Двојезичност се у таквом случају, према преосталим одредбама Закона којима се уређује службена употреба мањинских језика, односи и на усмено саопштавање одлуке, позиве, израду записника и писмених верзија одлука и наредби током поступка. У случају да орган не познаје мањински језик, дужан је да ангажује преводиоца. Штавише, ако у поступку учествују само лица која говоре мањинске језике и ако орган познаје мањински језик, онда се јавна (усмена) расправа као и усмено саопштавање одлуке могу вршити искључиво на мањинском језику, уз обавезу да се писмена одлука и записник сачине двојезично. Члан 18. Закона прописује да се сви званични регистри, као и регистри грађанског статуса воде на немачком језику, али се одговарајућим одредбама чл. 19. и 20. предвиђа да се изводи из земљишних књига и из регистара грађанског статуса, на захтев заинтересованог лица, могу издати и на мањинском језику.

Словенија

Словенија такође припада групи земаља у којима један језик има службени статус на територији читаве државе, али се у службеној

употреби у појединим областима, или институционалним контекстима, могу наћи и мањински језици. Према члану 11. Устава, службени језик у тој држави је словеначки, али у оним општинама у којима живе припадници италијанске и мађарске националне заједнице италијански и мађарски језик ће такође бити службени.³⁶

Јединице локалне самоуправе у којима живе припадници италијанске и мађарске националне заједнице нису изричито одређене нити једним прописом, а у словеначком правном систему не постоје ни изричито утврђени нумерички критеријуми који би, на основу процентуалног учешћа припадника тих заједница у становништву локалне самоуправе, подразумевали обавезну службену употребу тих језика. Уместо тога, концепт „етнички мешовитих територија“ један је од основних елемената мањинског аутономног аранжмана у Словенији који, у контексту територијалног опсега службене употребе мањинских језика, као што је истакнуто, није нумерички одређен, већ је регулисан појединим статутима јединица локалне самоуправе којима су такве територије одређене као оне на којима постоје насеља у којима припадници италијанске и мађарске мањине аутохтоно живе. Такав концепт је један од проблема аутономног мањинског аранжмана у Словенији, јер територијални оквир за мањинску заштиту није увек у сагласности са животним навикама појединаца који мигрирају због посла или образовања³⁷ Било како било, статутима општина Лендва, Добринка, Моравске Топлице, Ходош и Шаловице предвиђена је службена употреба мађарског, док је статутима општина Копар, Узола и Пиран прописана службена употреба италијанског језика.³⁸

Основни правни акт којим је регулисана службена употреба италијанског и мађарског језика у Републици Словенији је Закон о

36 Словенија је страна уговорница Европске повеље о регионалним или мањинским језицима и из чл. 10. Повеље је преузела обавезе само за те језике – в. Декларацију у ратификационом инструменту Словеније на https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI

37 М. Комас, Р. Ротер, „The Autonomy Arrangement in Slovenia, An Established Institutional Framework Dependent on Implementation of Minority Protection“, in: *Managing Diversity Through Non-Territorial Autonomy: Assessing, Advantages, Deficiencies and Risks* (eds. Т. Malloy, А. Osipov, В. Vizi), 2015, 99.

38 Занимљиво је уочити да је статутима тих јединица локалне самоуправе службена употреба мањинских језика различито одређена – у појединим статутима се наводи да ће мањински језици бити „у равноправној јавној и приватној употреби“, док се у неким статутима наводи да су, уз словеначки, мањински језици „службени“.

јавној употреби словеначког језика који у члану 3. предвиђа да ће се на територијама на којима живе мађарска и италијанска национална заједница службена употреба мађарског и италијанског језика јамчити на начин на којим је, у смислу тог Закона, уређена службена употреба словеначког језика и у складу са одредбама посебних секторских закона. Таква одредба заправо значи да, на територијама на којима се остварује, постоји правно уређена могућност да се службена употреба мађарског и италијанског језика одвија на исти начин и у истом обиму као и за словеначки језик. Ближе уређење службене употребе мањинских језика у Републици Словенији је извршено Законом о општем управном поступку. Од осталих посебних закона којима су уређена поједина питања службене употребе мањинских језика треба споменути Закон о означавању објеката и именовању насеља, улица и зграда којим се регулише употреба мањинских језика у званичној топографији. Тим Законом, између осталог, предвиђено је да се у областима у којима се остварује службена употреба италијанског и мађарског језика називи насељених места и улица, осим на словеначком, одређују и на тим језицима.

Као што је истакнуто, Закон о општем управном поступку детаљније регулише поједина питања службене употребе мањинских језика у раду органа управе. Према члану 62. ст.2. тог Закона, на територијама општина где су, осим словеначког језика, италијански или мађарски језик такође службени језици, управни поступци се воде на словеначком језику и језик националне заједнице ако странка на том језику поднесе захтев на основу којег је покренут поступак, или ако странка то захтева у било ком тренутку током поступка. Вођење целокупног управног поступка на једном од језика националних заједница подразумева да се сви поднесци и писмена могу улагати и на том језику, да се прихватају документи и докази који су предочени на том језику, као и да се све службене радње органа, укључујући вођење записника и доношење одлуке, одвијају и на том језику. Штавише, Закон у ставу 3. предвиђа могућност вођења целокупног поступка на мањинским језицима и уколико странке то нису захтевале. Према ст.4. истог члана Закона, на територијама општина у којима је, поред словеначког, језик националне заједнице такође службени језик, када орган одлучи без претходног саслушања странке, доноси одлуку на словеначком и на језику националне заједнице, а усмену одлуку саопштава на језику који странка разуме. Припадници италијанске и мађарске националне заједнице имају право да користе свој језик у поступцима пред органима изван територије у којима су италијански и мађарски службени језици.

Словачка

Словачка спада у група земаља које имају само један службени језик, али у којима су установљена законска решења како би се заштитила језичка права говорника мањинских језика. Према чл. 6. Устава из 1992. словачки је државни језик на територији Словачке Републике, а употреба других језика у „званичној комуникацији“ ће бити уређена законом. Према чл. 34. ст. 2. Устава, грађанима који припадају националним мањинама или етничким групама јамчи се, под условима утврђеним законом, право да користе свој језик у „званичној комуникацији“. Ставом 3. истог члана Устава прописано је да вршење права грађана који припадају националним мањинама и етничким групама не сме да доведе до претње по суверенитет и територијални интегритет Словачке Републике и омогући дискриминацију осталог становништва.

Након доношења Устава у Словачкој Републици усвојени су одређени закони којима су се у појединим сферама друштвеног живота штитила и унапређивала језичка права говорника мањинских језика. То се најпре односи на Закон бр.300 из 1993. којим је допуштена званична употреба несловачких верзија личних имена и презимена. Законом 191 из 1994 уређена је материја путних знакова и, између осталог, предвиђена је употреба двојезичних путних знакова у јединицама локалне самоуправе у којима припадници националних мањина чине 20% популације. Корак уназад представљало је доношење Закона бр.270 из 1995. о државном језику Словачке Републике. Тим Законом предвиђено је да словачки језик има предност над другим језицима који се користе на територији Словачке Републике да су државни органи, органи локалне власти, друга тела јавне управе, установљена правна лица и правна лица основана законом у обавези да користе државни језик у службеној комуникацији, а да су њихови запослени, државни службеници, припадници општинске полиције, припадници оружаних снага Словачка Република и ватрогасно-спасилачког корпуса дужни да послују и користе службени језик у службеним односима. Иако је тим Законом изричито прописано да изложена одредба не утиче на употребу мањинских језика у званичној комуникацији у складу са посебним прописом, чињеница да такав посебни закона 1995. није постојао у правном поретку Словачке Републике изазивала је велику забринутост међу говорницима мањинских језика и имала за последицу велики притисак међународне заједнице на Словачку. Правни вакум у погледу употребе мањинских језика створен доношењем Закона о државном језику окончан је 1999. доношењем Закона бр.184 о употреби језика националних мањина.

Законом из 1999. најпре се одређује да је језик мањине, у смислу тог закона, кодификовани или стандардизовани језик који се традиционално користи на територији Словачке Републике од стране грађана који припадају националној мањини и који се разликује од државног језика. Као мањинске језике Закон одређује бугарски, чешки, хрватски, мађарски, немачки, пољски, ромски, русински и украјински језик.³⁹ У погледу одређења територија на којима се мањински језици могу употребљавати у „званичној комуникацији“ Закон је најпре предвиђао да словачки грађани који припадају мањинама и који представљају најмање 20% становника у јединици локалне самоуправе према резултатима последњег пописа становништва имају право да користе свој језик у званичним контактима. Каснијим изменама Закона овај услов је преиначен тако да се захтева да припадници националних мањина чине 15% становника јединице локалне самоуправе, али према резултатима два последња пописа становништва.⁴⁰ Листу општина у којима се остварује таква употреба мањинских језика утврђује Влада својом уредбом.

Шта према Закону из 1999. чини „званичну комуникацију“ која се у таквим јединицама локалне самоуправе може остваривати на мањинским језицима? Закон најпре прописује да држављанин Словачке Републике који је припадник националне мањине има право да усмено и писмено комуницира са локалним испоставама органа државне управе, органима локалне самоуправе и правним лицима основаним од стране локалне самоуправе, укључујући и да подноси писана докумената и доказе и на језику мањине, а они су дужни да свој одговор, осим на државном језику, доставе и на мањинском језику, изузев у случају да издају јавну исправу, изузев оних исправа

39 Словачка Република је страна уговорница Европске повеље о регионалним или мањинским језицима и из чл. 10. Повеље је преузела обавезе за те језике – в. Декларацију у ратификационом инструменту Словачке на https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI

40 Занимљиво је истаћи да је Словачка Република у време ратификације Европске повеље о регионалним или мањинским језицима прецизирала да се појам „територија на којој се регионални и мањински језици користе“ у контексту примене обавеза које је преузела из члана 10. Повеље односи на општине у којима припадници националних мањина чине 20% становништва, али да такву интерпретацију није изменила након измена Закона – в. Декларацију Словачке Републике на https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI

за које је тим Законом прописана могућност издавања на мањинском језику. У случају сумње, меродаван је текст одговора на државном језику. Закон прописује обавезу тих јавних органа и организација да створе услове за остваривање тог права. То међутим није једини вид употребе мањинских језика у званичној комуникацији. Закон из 1999. предвиђа у чл. 2. ст. 4. да наведени органи у управном поступку своје одлуке доносе, осим на државном, и на мањинском језику, у случају да је поступак започет захтевом на мањинском језику, или ако такав захтев истакне странка током поступка. У случају сумње, меродаван је текст одлуке на државном језику. Изводи из матичних књига рођених, венчаних и умрлих се у јединицама локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима издају и на тим језицима. Такође, називи органа јавне управе и организација који се истичу на зградама у јединицама локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима исписују се, осим на државном, и на мањинским језицима. Тела јавне управе у таквим јединицама локалне самоуправе обезбеђују грађанима, на њихов захтев, двојезичне званичне обрасце издате у оквиру њихове надлежности. Седнице локалних органа у јединицама локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима могу се, према чл.3.ст.1. Закона, водити на мањинском језику, ако се с тим сложе сви присутни, а члан општинског већа може да користи мањински језик на седници већа, при чему се превођење обезбеђује о трошку општине. Осим тога, у јединицама локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима, сви званични распореди, записници, резолуције и статистички извештаји, осим на државном, могу бити и на мањинским језицима. Закон из 1999. у чл.4. веома детаљно уређује материју обавештавања јавности на мањинским језицима предвиђајући да ће се у јединицама локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима називи општина, саобраћајни знаци, ознаке аутобуских и железничких станица, аеродрома и лука, називи улица и друге локалне географске ознаке истицати и на мањинским језицима, као и да ће се на тим језицима, уз обавештења на државном језику, истицати и објављивати обавештења о претњама по живот, здравље, безбедност и имовину становништва. Јединице локалне самоуправе у којима се остварује право на званичну комуникацију на мањинским језицима могу своје опште акте, осим на државном, да доносе и на

мањинским језицима, при чему је у случају сумње меродаван текст на словачком језику. Оне информације о свом раду на мањинским језицима објављују на својим сајтовима и у службеним гласилима. Важно је истаћи да Закон о употреби језика националних мањина у чл. 76 прописује прекршајну одговорност органа и правних лица за повреду одредби Закона којима се уређује њихова обавеза коришћења мањинских језика у званичној комуникацији.

ПРИЛОГ: ПРАВНИ АКТИ КОЈИМА СЕ СПРОВОДИ ЕВРОПСКА ПОВЕЉА О РЕГИОНАЛНИМ ИЛИ МАЊИНСКИМ ЈЕЗИЦИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

- Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/06)

Међународни споразуми

- Споразум између Србије и Црне Горе и Републике Македоније о заштити српске и црногорске националне мањине у Републици Македонији и македонске националне мањине у Србији и Црној Гори („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 6/05)
- Споразум између Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и Црној Гори и српске националне мањине која живи у Републици Мађарској („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 14/04)
- Споразум између Савезне владе Савезне Републике Југославије и Владе Румуније о сарадњи у области заштите националних мањина („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 14/04)
- Споразум између Србије и Црне Горе и Републике Хрватске о заштити права српске и црногорске мањине у републици

Хрватској и хрватске мањине у Србији и Црној Гори
(„Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 3/05)

Законски прописи

- Закон о заштити права и слобода националних мањина („Службени лист СРЈ“, број 11/02 и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон и 47/18)
- Закон о националним саветима националних мањина („Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 47/18)
- Закон о службеној употреби језика и писама („Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93 – др. закон, 67/93 – др. закон, 48/94 – др. закон и 101/05 – др. закон, 30/10 и 47/18)
- Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС“, број 18/16)
- Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, број 22/09)
- Закон о заштити података о личности („Службени гласник РС“, бр. 97/08 и 104/09 – др. закон)
- Закон о попису становништва, домаћинстава и станова 2011. године („Службени гласник РС“, бр. 104/09 и 24/11)
- Закон о званичној статистици („Службени гласник РС“, број 104/09)
- Закон о личној карти („Службени гласник РС“, бр. 62/06 и 36/11)
- Закон о полицији („Службени гласник РС“, бр. 101/05, 63/09 –одлука УС и 92/11)
- Закон о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводине („Службени гласник РС“, бр. 99/09 и 67/12 – Одлука УС)
- Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 47/18)
- Кривични законик („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09 и 111/09)
- Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 85/05)

- др. закон, 115/05, 46/06 49/07, 122/08, 20/09 – др. закон, 72/09 и 76/10)
- Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11 и 101/11)
 - Закон о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11)
 - Закон о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 25/82, 48/88, 46/95 – др. закон, 18/05 – др. закон и 85/12)
 - Закон о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09)
 - Закон о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – др. закон, 78/11 – др. закон и 101/11)
 - Закон о јавном тужилаштву („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 78/11 – др. закон, 101/11 и 38/12– одлука УС)
 - Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава („Службени гласник РС“, број 116/08)
 - Закон о политичким странкама („Службени гласник РС“, број 36/09)
 - Закон о избору народних посланика („Службени гласник РС“, бр. 35/00, 69/02, 57/03 – одлука УС, 72/03 – др. закон, 75/03 – испр. др. закона, 18/04, 85/05 – др. закон, 101/05 – др. закон, 109/06, 37/08, 104/09 – др. закон, 28/11 и 36/11)
 - Закон о државној управи („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 101/07, 95/10 и 99/14)
 - Закон о државним службеницима („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 81/05 –испр, 83/05-испр, 64/07, 67/07-испр, 116/08, 104/09 и 99/14)
 - Закон о Заштитнику грађана („Службени гласник РС“, бр. 79/05 и 54/07)
 - Закон о матичним књигама („Службени гласник РС“, бр. 20/09, 145/14 и 47/18)
 - Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе („Службени гласник РС“ бр. 21/16, 113/17 и 113/17 – др. закон)

- Закон о запосленима у јавним службама („Службени гласник РС“, број 113/17)
- Закон о култури („Службени гласник РС“, број 72/09)
- Законом о културним добрима („Службени гласник РС“, бр. 71/94, 52/11 – др. закони и 99/11 – др. закон)
- Закон о јавном информисању („Службени гласник РС“, бр. 43/03, 61/05 71/09, 89/10 – Одлука УС и 41/11 – Одлука УС)
- Закон о радиодифузији („Службени гласник РС“, бр. 42/02, 97/04, 76/05, 62/06, 85/06, 86/06 и 41/09)
- Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, број 72/09, 52/11 и 101/17)
- Закон о уџбеницима („Службени гласник РС“, број 68/18)

Подзаконски прописи Републике Србије

- Одлука о образовању Савета Републике Србије за националне мањине („Службени гласник РС“, бр. 32/15, 91/16 и 78/17)
- Уредба о поступку расподеле средстава из буџета Републике Србије за финансирање рада националних савета националних мањина („Службени гласник РС“, бр. 95/10 и 32/13)
- Уредба о управним окрузима („Службени гласник РС“, број 15/06)
- Уредба о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе („Службени гласник РС“ бр. 88/16 и 113/17 – др. закон)
- Уредба о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе („Службени гласник РС“, број 88/16)
- Уредба о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе („Службени гласник РС“, број 95/16)

- Уредба о поступку расподеле средстава из Буџетског фонда за националне мањине („Службени гласник РС“, број 22/16)
- Уредба о критеријумима за расподелу средстава из буџета Републике Србије за финансирање рада националних савета националних мањина („Службени гласник РС“, број 8/2019)
- Упутство о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига („Службени гласник РС“, бр. 109/09, 4/10 – исправка, 10/10, 25/11 и 93/18)

Покрајински прописи

- Статут Аутономне Покрајине Војводине („Службени лист АПВ“, број 17/09)
- Покрајинска скупштинска одлука о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине („Службени лист АПВ“, бр. 8/03, 9/03 – исправка, бр. 18/09 – промена назива акта и „Службени гласник РС“, бр. 69/10 – одлука УС)
- Покрајинска скупштинска одлука о покрајинској управи („Службени лист АПВ“, бр. 4/10, 4/11 и 20/12)
- Одлука о оснивању Завода за културу војвођанских Мађара („Службени лист АПВ“, број 7/08)
- Одлука о оснивању Завода за културу војвођанских Словака („Службени лист АПВ“, бр. 7/08 и 6/09)
- Одлука о оснивању Завода за културу војвођанских Румуна („Службени лист АПВ“, бр. 7/08 и 3/10)
- Одлука о оснивању Завода за културу војвођанских Русина („Службени лист АПВ“, бр. 7/08 и 22/11)
- Одлука о оснивању Завода за културу војвођанских Хрвата („Службени лист АПВ“, бр. 7/08 и 6/09)
- Одлука о обезбеђивању дела средстава из буџета Аутономне Покрајине Војводине за издавање новина покрајинског значаја („Службени лист АПВ“, број 4/08)